

SOLSONA

Retaule de Sant Pere. Serrateix (Berguedà)

per JOAQUIM GARRIGA I RIERA

Petit retaule de tres carrers integrat per sis taules, que s'han mantingut unides formant predel·la i cos principal, però sense conservar res de l'estructura de talla que en l'origen les emmarcava. L'atribució de les pintures a Benet Sanxes Galindo ha permès identificar l'obra com el retaule major de l'antiga església parroquial de Sant Pere de Serrateix, ingressat al Museu Diocesà de Solsona, potser arran de la seva fundació, el 1896, o en tot cas abans de 1910 (cfr. Garriga 2001b, p. 81-86). El cos principal consta de tres taules dedicades al sant titular; la central mostra *Sant Pere a la càtedra*, caracteritzat com a papa amb l'atribut de les claus, la tiara i les robes pontificals –respon a l'afirmació del "primat apostòlic de sant Pere", el tipus iconogràfic més

comú a l'Occident des del segle XV i que, en el període modern, esdevé quasi exclusiu. La taula de la seva esquerra (a la dreta de l'observador) representa la *Curació del paralític*, un episodi de les guaricions miraculoses del sant recollit als *Fets dels Apòstols* (Ac. 3,1-10). La pariona de la dreta figura la *Crucifixió de sant Pere* segons la tradició apòcrifa del seu martiri –hauria estat crucificat de cap per avall–, enormement popular gràcies a la difusió que va fer-ne la *Llegenda àuria*, o *Flos sanctorum*, la compilació medieval redactada per Jaume de Voràgine (cfr. Voràgine 1977, III, p. 50-51). La predel·la tripartida representa, al centre, el *Crist de Pietat amb la Mare de Déu i sant Joan*; als seus flancs dret i esquerre, respectivament, s'han figurat per parelles els quatre bustos de *Sant Víctor i sant Zenó* i de *Sant Urbici i santa Felícola*, que corresponen als anomenats popularment "Cossos Sants", perquè les seves relíquies eren venerades a Santa Maria de Serrateix, l'església monàstica veïna de Sant Pere. El reconeixement que aquest retaule del Museu és el que Benet Sanxes Galindo va contractar l'abril de 1570 a parroquians de Sant Pere de Serrateix, assistits per l'abat de Santa Maria, remet a una documentació publicada ja fa temps per Josep M. Madurell (Madurell 1944, p. 218, n. 58; Madurell 1967, p. 175-177, n. 43-46) i contribuirà, sens dubte, a perfilar l'estil personal del pintor –d'origen portuguès, però actiu a Catalunya almenys entre l'agost de 1563 (contracte del retaule major de Sant Benet de Bages) i el novembre de 1591 (notícia de la seva mort, a Girona)–, fins avui pràcticament ignorat per la minsa detecció d'obra conservada (cfr. Garriga 2001b, *passim*, i esp. p. 104-118).

Predel·la

Cos principal

Tanmateix, ara cal destacar que, d'entrada, la identificació ha permès fixar inequívocament l'entitat del retaule del Museu, amb les seves dades precises de procedència, autor i cronologia, que assenyalen el seu exacte valor testimonial en la història de l'art del país. Així, doncs, ara podem saber que al·ludeix aquesta obra el memorial autògraf de Sanxes Galindo "sobre la pintura del retablico de san Pedro" concertat amb l'abat de Santa Maria de Serrateix l'abril de 1570 (Madurell 1967, p. 175-176, n. 43), pocs dies abans de formalitzar-ne el contracte, datat el 27 d'abril, amb els parroquians de Sant Pere –dos pagesos dels masos de Santjust i del Quer, tothora existents a Serrateix– (Madurell 1944, p. 218, n. 58; Madurell 1967, p. 177, n. 45). El pintor realitzà molt expeditivament la feina contractada, perquè consta que

el 9 de maig del mateix 1570 ja l'havia enllestida i va rebre'n la paga convinguda de 42 lliures (Madurell 1967, p. 177, n. 46) –una compensació econòmica més aviat magra, que ajuda a explicar algunes barroeries observables en l'obra.

El memorial d'abril de 1570 registra els dos vessants principals de la feina de "pintura", que Sanxes Galindo es comprometia a fer amb els bons materials i el bon ofici que pertocaven a un bon mestre: en primer lloc, la decoració de l'estructura arquitectònica del retaule –ja enllestida i de model renaixentista o romà, com es desprèn del lèxic emprat–, tot aplicant or fi brunyit als elements de talla i deixant els campers de color blau; i en segon lloc, la representació d'escenes i figures, amb colors fins a l'oli sobre taules ben preparades. És probable que l'autor del moble retaulístic, avui perdut, fos l'escultor Martí Díez de Liatzasolo, el qual en el document de 1570 consta com un avalador del pintor –ja havia intervingut també, amb la mateixa funció, en els contractes de Sanxes Galindo per als retaules de Sant Benet de Bages (cfr. Garriga 2001b, p. 72-74) i de Sant Ponç de Manresa (cfr. Garriga

2001b, p. 79-80)–; la pèrdua de tota la talla arquitectònica, inclòs el frontó que encimbellava el conjunt, ha implicat la desaparició de la pintura del *Pare etern* que figurà al seu timpà i hauria estat la setena de la sèrie de Serrateix.

Les altres sis pintures són especificades al memorial esmentat i es corresponen exactament amb les del retaule conservat al Museu, llevat del cas de la taula amb la *Curació del paralític*. L'abat de Serrateix i el pintor havien concertat que, a l'esquerra del *Sant Pere a la càtedra* central, i en simetria amb la *Crucifixió de sant Pere*, caldria representar l'episodi de la *Caiguda de Simó el Mag*, narrat als *Fets dels Apòstols* (Ac. 8,9-24). Però hi hagué un canvi d'última hora, les raons i els termes del qual ignorem, que portà a substituir una "història" per l'altra; en tot cas, l'escena finalment pintada fou la *Curació del paralític*. Les dues parelles de sants representats als compartiments laterals de la predel·la, a cada banda del *Crist de Pietat amb la Mare de Déu i sant Joan*, porten uns atributs iconogràfics tan poc explícits que, si no fos perquè el memorial dictava que "an d'ésser los cuerpos sancts que estan a Serrateix" –i com a mínim per la connexió de les pintures amb Serrateix–, no hauríem pogut identificar-los. Es tracta de sant Urbici bisbe, les relíquies del qual sembla que, vers l'any 940, foren portades des d'Aragó pels monjos fundadors del cenobi de Serrateix, i dels sants màrtirs Víctor –per l'atribut de l'arbre–, Zenó i Felícola, o sigui, els quatre "cossos sants" venerats a l'església monàstica de Santa Maria (cfr. Feliu de Travy 1977, p. 23-25). El retaule fou pintat al terme de Serrateix, probablement, almenys si hem de fer cas d'una clàusula del memorial que estipulava que els parroquians de Sant Pere, a més de pagar el preu acordat pels materials i la feina, haurien d'allotjar i mantenir el pintor i el seu ajudant durant tot el temps d'execució de l'obra. Arran de la desamortització de 1835, el monestir de Santa Maria de Serrateix quedà suprimit i l'antiga església abacial es convertí en parròquia –és la parròquia actual– (cfr. Barraquer 1906, p. 82-89). Aleshores, la primitiva parròquia de Sant Pere va perdre la seva funció secular i l'edifici fou desmantellat i va decaure acceleradament. D'una banda, fou sotmès a adaptacions radicals per cobrir nous usos, molt dispars dels originaris i tant de caràcter particular –habitatge, forn de pa– com col·lectiu –escola, despatx municipal.– Afegim que fa poc ha estat objecte d'una restauració profunda, bé que força acurada i respectuosa amb la seva història, per adaptar-lo a la funció de Casa de la Vila de Serrateix

(inaugurada el 8 de juliol de 1995). D'altra banda, el seu equipament litúrgic es dispersà, malgrat que no en constin informacions precises, ni tan sols a propòsit de l'objecte més destacable: el vell retaule major de sant Pere. No sembla que l'obra fos reutilitzada en la veïna església de Santa Maria, la nova parròquia; o almenys, en la descripció completa de l'edifici feta el 24 de juny de 1897 per Gaietà Barraquer no hi apareix cap retaule dedicat a sant Pere (cfr. Barraquer 1906, p. 83-84) –precisem que tot el mobiliari de Santa Maria resultà destruït en la crema de l'església el 1936. Podríem pensar en un simple oblit o omissió per part de Barraquer, però altres hipòtesis expliquen millor les dades conegudes. Per exemple, potser el retaule, mal endreçat en algun racó de Sant Pere o de Santa Maria perquè estava malmès –hauria perdut l'estructura arquitectònica– i, en qualsevol cas, perquè era inadequat per al culte, el 1897 ja havia trobat aixopluc en un indret segur: concretament, en el Museu Diocesà de Solsona, creat pel bisbe Ramon Riu el 1896 i, de moment, instal·lat en l'edifici del Seminari. Aleshores, el retaulet de sant Pere, pintat el 1570 per Benet Sanxes Galindo pogué integrar la sèrie més primerenca d'objectes recuperats per l'històric Museu solsoní, malgrat que, per ara, l'única referència cronològica d'ingrés que en tenim registrada és d'"abans de 1910".

Bibliografia:

GARRIGA RIERA, JOAQUIM. *Benet Sanxes Galindo, pintor i poeta del s. XVI a Catalunya*. Estudi General, 21, 2001, (Miscel·lània d'homenatge a Modest Prats, vol. I, Girona, 2001), p.69-129.

VORAGINE, JAUME de =VARAZZE, Jacobo da, *Vides de sants rosselloneses*, 3 volums, a cura de Charlotte S, M, KNIAZZEN i Edward J. NEUGAARD, Barcelona, 1977.

MADURELL MARIMON, JOSEP M, «Pedro Munyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos», separata dels *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, Barcelona, 1944.

MADURELL MARIMON, JOSEP M, «Notes d'Art monacal antic» i *Col·loqui d'història del monaquisme català*, actes, vol. I, Santes Creus, 1967.

FELIU DE TRAVY, IGNASI, *El monestir de Santa Maria de Serrateix: una aproximació a la seva història*, Granollers, 1977.

BARRAQUER ROVIRALTA, GAJETÀ, *Las Casas de Religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, vol I, Barcelona, 1906.